

PROCESI DEPOPULACIJE SJEVERNE HRVATSKE IZMEĐU 1948. I 2001. GODINE

DEPOPULATION PROCESSES IN NORTHERN CROATIA FROM 1948 TO 2001

Petar Feletar

Meridijani

HR 10430 Samobor

Obrtnička 17

Doktorat na Geografskom odsjeku

PMF Zagreb

Primljeno/Received: 28. 06. 2007.

Prihvaćeno/Accepted: 7. 11. 2007.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

This paper has two positive reviews

Pregledni znanstveni rad

Reviews

UDK/UDC 314.748.061 (497.5-35) 1948/2001

SAŽETAK

U radu je analiziran razvoj broja stanovnika u 10 županija sjeverne Hrvatske u razdoblju od popisa 1948. do 2001. Dvije su karakteristične faze demografskog razvoja tog područja nakon Drugoga svjetskog rata: u 1. fazi tijekom intenzivnog procesa industrijalizacije ukupan broj stanovnika rastao je do 1981. godine, a u 2. fazi u posljednjih 20 godina broj stanovnika sve intenzivnije opada. Proces depopulacije brži je u sjevernoj Hrvatskoj od prosjeka zemlje. Godine 1948. 10 sjevernohrvatskih županija sudjelovalo je u ukupnom broju stanovnika Zemlje sa 41,0%, a 2001. sa 35,9%. Od faktora koji su utjecali na intenziviranje procesa depopulacije najvažnija su tri: 1. sve brži pad nataliteta, odnosno prirodnog priraštaja, osobito u ruralnim naseljima, 2. migracija stanovništva, odnosno proces deruralizacije koji je još vrlo intenzivan (emigracija u Zagreb, zapadnu Hrvatsku i inozemstvo) te 3. Domovinski rat utjecao je na smanjivanje broja stanovnika, posebice u graničnim područjima istočne Hrvatske. Zbog navedenih faktora najintenzivniji proces depopulaci-

ABSTRACT

This paper analyses the development of population numbers in 10 counties in northern Croatia in the period 1948 to 2001. Two characteristic phases of demographic development took place in this period following World War II: in phase I, the total population grew during the intensive industrialization phase up until 1981, while in phase II, the population has been dropping at an increasing rate in the past twenty years. The depopulation process has been unfolding faster in northern Croatia than the national average. In 1948, the 10 northern Croatian counties accounted for 41.0% of the total Croatian population, while this figure dropped to 35.9% in 2001. The three most important factors contributing to the acceleration of the depopulation process are: 1. increasing drop in natality, particularly in rural places, 2. population migration, i.e. de-ruralization, which is still very high (emigration to Zagreb, western Croatia and abroad), and 3. the Homeland War which caused a drop in population numbers, particularly in the border regions of eastern

je zabilježen je od 1991. do danas. Prema popisu stanovništva 2001., u deset sjevernohrvatskih županija živjelo je 10,1% stanovnika više nego u 1948., a u cijeloj Hrvatskoj 17,3%. U tom razdoblju pet županija imalo je pad, a pet porast broja stanovnika. Od 1991. do 2001. godine sve županije bilježe pad broja stanovnika, osim Brodsko-posavska u kojoj je porast bio samo 0,8%. Osobito depopuliraju ruralna naselja - u čak 24 seoske općine stanovništvo se prepolovilo, a samo u 14 gradskih i prigradskih općina broj stanovnika dvostruko je porastao (od 1948. do 2001. godine).

Ključne riječi: stanovništvo, depopulacija, sjeverna Hrvatska, granično područje, županija

UVOD

Industrijalizacija, deagrarizacija, urbanizacija i slični procesi u posljednjih pola stoljeća unijeli su bitne promjene u kretanje broja i prostornog rasporeda te u kvalitativnu strukturu stanovništva na području sjeverne Hrvatske. Već gotovo tri desetljeća jedno je od osnovnih obilježja tih kretanja u prostoru između Mure, Drave i Save **proces depopulacije**. U ovom radu analiziran je proces depopulacije od 1948. do 2001. godine u deset sjevernohrvatskih županija, odnosno u gotovo cijelom hrvatskom međuriječju, osim Zagreba i Zagrebačke županije.

Hrvatska demografkinja Alica Wertheimer-Baletić konstatirala je **četiri osnovne faze depopulacije**. 1) Smanjenje broja stanovnika uzrokovano je primarno iz negativnog migracijskog salda (viška iseljenih nad doseljenima), a prirodno je kretanje još pozitivno. 2) Smanjenje broja stanovnika primarno je uvjetovano

Croatia. Due to these factors, the most intensive depopulation period was recorded from 1991 to the present day. According to the 2001 census, there were 10.1% more people living in the ten northern Croatian counties than in 1948; the national average is 17.3%. During this period, five counties experienced a drop while the other five experienced a rise in population. From 1991 to 2001, all the counties experienced a population decrease, except Slavonki Brod-Posavina County, which recorded an increase of only 0.8%. Depopulation is most pronounced in the rural communities. The population was halved in 24 rural municipalities, while the population doubled (in the period 1948 to 2001) in only 14 urban and suburban municipalities.

Key words: population, depopulation, northern Croatia, border region, county

INTRODUCTION

Industrialisation, de-agrarianisation, urbanisation and similar processes have, over the past one half century, introduced significant changes in fluctuations in the number and spatial distribution, and in the qualitative structure of the population of northern Croatia. For almost three decades one of the basic characteristics of these fluctuations in the area from the Mura, Drava and Sava rivers is the **process of depopulation**. In this paper the process of depopulation from 1948 to 2001 is analysed in ten northern Croatian counties, that is to say in almost all of the Croatian interfluvial area - with the exception of Zagreb and Zagreb County.

Croatian demographer Alica Wertheimer-Baletić outlines **four basic phases of depopulation**. 1) A reduction in the size of the population is caused primarily as a result of a negative balance of migration (a surplus of emigrants over immigrants), while the natural trend is

još negativnim migracijskim saldom, ali prirodni priraštaj bitno se smanjuje. 3) Smanjenje broja stanovnika uvjetovano je primarno negativnim prirodnim kretanjem (prirodna depopulacija), uz dodatno djelovanje emigracijske depopulacije. 4) Smanjenje broja stanovnika rezultat je zajedničkog djelovanja emigracijske depopulacije i prirodne depopulacije uz jačanje procesa starenja stanovništva. Time se rezerve mlađeg stanovništva sposobnog za emigraciju iscrpljuju, ali se zato povećava utjecaj prirodne depopulacije na ukupnu depopulaciju. To je, zapravo, faza polaganog izumiranja stanovništva.

Promatrano područje hrvatskog međuriječja najvećim je dijelom već u **četvrtoj fazi depopulacije**, odnosno u fazi izumiranja stanovništva. To se osobito odnosi na ruralna naselja, a njih je u panonskoj Hrvatskoj većina. U posljednjih desetak godina opada broj stanovnika čak i u većini gradova, što znači da je emigracijska mlada jezgra stanovništva već gotovo iscrpljena. Usprkos tomu, procesi deruralizacije ili preseljavanja stanovništva iz ruralnih u urbana naselja još su prisutni. To znači da u ruralnim naseljima još brže teku procesi smanjenja nataliteta i rasta starenja.

FAKTORI DEPOPULACIJE

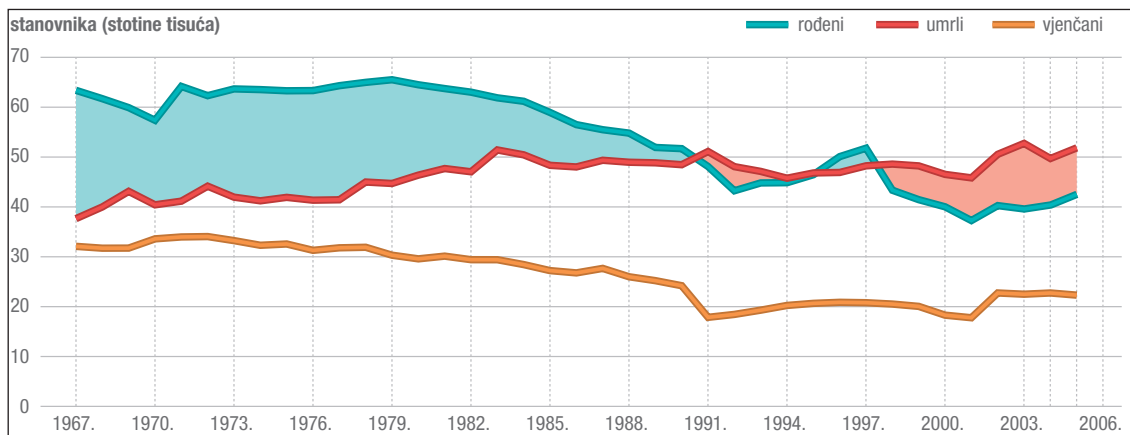
Proces depopulacije u deset županija sjeverne Hrvatske tekao je brže od hrvatskog prosjeka. U njima je 1948. živjelo 41,0% stanovništva Hrvatske, a 2001. samo 35,9%. Kretanje ukupnog broja stanovnika sjeverne Hrvatske ima dvije faze: prva faza od 1948. do 1981. bilježi porast broja stanovnika. Tomu je ponajprije pridonijela intenzivna industrijalizacija urbanih središta. I u tom razdoblju trajala je emigracija stanovništva, uglavnom prema Za-

still positive. 2) A reduction in the size of the population still caused primarily as a result of a negative balance of migration, but with natural growth significantly lowered. 3) A reduction in the size of the population caused primarily by negative natural trends (natural depopulation), with the additional effect of emigrational depopulation. 4) A reduction in the size of the population is the result of the combined effect of emigrational depopulation and natural depopulation with an increase in the process of the aging of the population. This drains the reserves of the younger population capable of emigration, but in turn increases the influence of natural depopulation and overall depopulation. This is, in fact, the phase of the gradual extinction of the population.

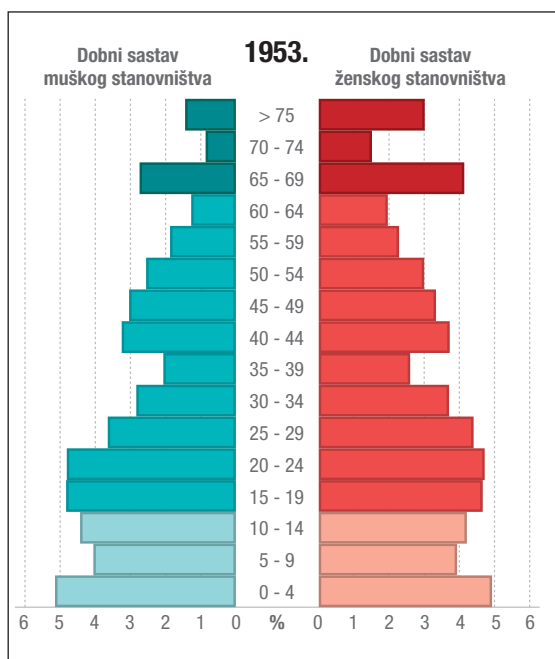
The Croatian interfluvial area under consideration is for the most part already in the **fourth phase of depopulation**, i.e. in the phase of the extinction of the population. This is especially so of the rural settlements, they being in Pannonian Croatia the majority. Over the past ten years the size of the population has been dropping even in most cities, which means that the emigrational younger core of the population is already almost exhausted. In spite of this the process of de-ruralization or the migration of the population from rural to urban settlements are still present. That means that the process of a reduction in natality and a growth in ageing is unfolding at an even greater speed in the rural settlements.

FACTORS OF DEPOPULATION

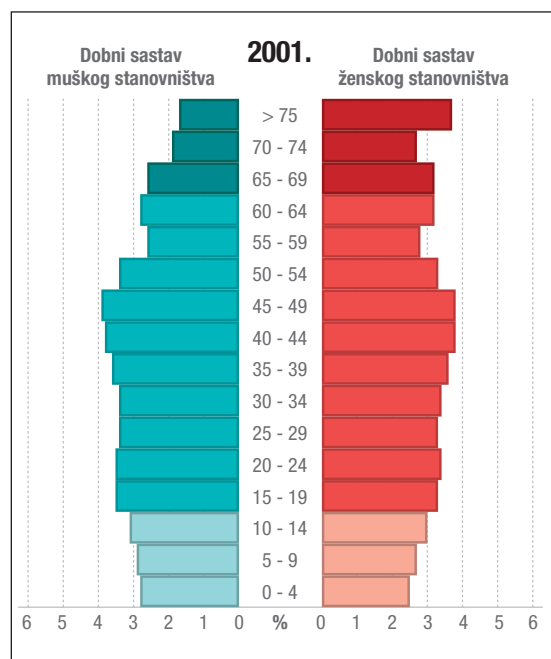
The depopulation process in the ten counties of northern Croatia is occurring at a rate above the Croatian average. 41.0% of the population of Croatia lived in these ten counties in 1948, and only 35.9% in 2001. The fluctuation of the overall size of the population in northern Croatia has two phases: Phase one from 1948 to 1981 recorded an increase in the size of the population. This was contributed to above all by an intensive industrialisation of urban centres. There was an emigration of the population in this period - for the most part to Zagreb and

Kretanje prirodnog priraštaja u Hrvatskoj od 1967. do 2005. godine
Trends in natural growth in Croatia from 1967 to 2005

Piramida starosti stanovništva Hrvatske 1953. i 2001. godine
The pyramid of the Croatian population's age structure in 1953 and 2001

Broj stanovnika u deset sjevernohrvatskih županija 1948., 1991. i 2001. godine
The number of inhabitants in the ten northern Croatian counties in 1948, 1991 and 2001

grebu i inozemstvu, ali je prirodni priraštaj bio još vrlo visok pa je kompenzirao tu emigraciju. Bila je to završna faza demografske tranzicije. U drugoj fazi kretanja broja stanovnika bilježi se sve intenzivnija depopulacija, a u posljednjem desetljeću opada čak i broj stanovnika u gradskim naseljima.

Analiza **glavnih čimbenika** koji su utjecali na sve intenzivnije procese depopulacije poka-

abroad, but the natural growth was still very high and it compensated for this emigration. That was the closing phase of the demographic transition. In the second phase the trend in the size of the population records an increasingly intensive depopulation, and in the past decade there is a fall even in the size of the population in urban settlements.

An analysis of the **chief factors** that led to the increasingly intensive process of depopulation indicates that there are three key factors.

zuje da su najvažnija tri faktora. **Prvo:** Intenzivni procesi deagrarijacije i deruralizacije. Prelazak stanovništva iz primarnih u sekundarne i tercijarne djelatnosti prouzročio je ne samo preseljavanje iz ruralnih u najbliža urbana naselja nego i emigraciju u Zagreb i središta na jadranskoj obali (proces litoralizacije) te u inozemstvo. **Drugo:** Emigracija mlađeg stanovništva i promjene u načinu života uvjetovali su sve brži pad nataliteta, odnosno smanjivanje prirodnog priraštaja. Već od kraja 80-ih godina 20. stoljeća hrvatsko međuriječje ulazi u demografsku posttranzicijsku fazu. Razlika između nataliteta i mortaliteta bivala je sve manja, a od 1989. godine do danas uglavnom s prevagom broja umrlih. Primjerice, 1953. u Hrvatskoj je rođeno ukupno oko 80.000 djece, 1971. oko 62.000, 2003. oko 40.000, a 2005. oko 42.500. Takvo kretanje prirodnog priraštaja izazvalo je nagle promjene u strukturi stanovništva: smanjivanje mladog, a sve izraženija dominacija starog kontingenta. Starenje ili senilizacija stanovništva postalo je dominantno obilježje demografskih kretanja, posebice u ruralnim naseljima.

Treće: Specifičan faktor koji je utjecao na smanjivanje broja i promjenu strukture stanovništva bio je Domovinski rat. To se posebno odnosi na područje hrvatskog Podunavlja i Posavine. Taj dio sjeverne Hrvatske do 1991. godine pripadao je demografski najvitalnijim krajevima, ali su u posljednjih deset godina i ondje intenzivirani procesi smanjivanja prirodnog priraštaja, pa i iseljavanja, a istodobno je proces povratka prognanika razmjerno spor.

KVANTITATIVNI POKAZATELJI DEPOPULACIJE

Najintenzivniji procesi depopulacije u svim županijama sjeverne Hrvatske teku u posljednjih petnaestak godina, i to prostorno vrlo diferencirano. Bržim promjenama u načinu života

First: Intensive de-agrarian and de-ruralization processes. A transition of the population from primary to secondary and tertiary industries was the cause not only of a migration from rural to the nearest urban settlement, but also of the emigration to Zagreb and centres on the Adriatic seaboard (the process of littoralisation), and abroad. **Second:** The emigration of the younger population and changes in lifestyle influenced and increasingly speedy fall in natality, i.e. a reduction in natural growth. By the end of the 1980s the Croatian interfluvial area entered the demographic post-transition phase. The gap between natality and mortality was ever smaller, and from 1989 to the present the number of deceased has usually dominated. For example, a total of about 80,000 children were born in Croatia in 1953, about 62,000 in 1971, close to 40,000 in 2003, and close to 42,500 live births in 2005. This trend in natural growth caused an abrupt change in the structure of the population: a reduction in the number of young persons, and the increasingly emphasised domination of the older contingent. The ageing or senility of the population became the dominant characteristic of demographic trends, especially in rural settlements.

Third: The Homeland War was a specific factor that caused a reduction in size and changes to the structure of the population. This is especially so of the area of the Hrvatsko Podunavlje (Croatian Danube River Basin) region and the Posavina (Sava River Basin) region. That part of northern Croatia was, up to 1991, one of the demographically most vital regions, but over the past ten years the processes of the reduction of natural growth, and of emigration, has also increased here, while at the same time the process of the return of refugees is relatively slow.

QUANTITATIVE INDICATORS OF DEPOPULATION

The most intensive processes of depopulation in all of the counties of northern Croatia has been developing over the past fifteen years, with great spatial differentiation. With quicker changes in lifestyle in the western part of northern

Kretanje broja stanovnika u županijama sjeverne Hrvatske 1948. 1991 i 2001. godine

ŽUPANIJA	1948.	1991.	2001.	2001./1948.	2001./1991.
Požeško-slavonska	89.526	98.530	85.831	-4,1%	-12,9%
Vukovarsko-srijemska	152.017	231.241	204.768	+34,7%	-11,4%
Virovičko-podravska	125.333	103.926	93.389	-25,5%	-10,1%
Osječko-baranjska	276.844	363.323	330.506	+19,4%	-9,1%
Bjelovarsko-bilogorska	164.551	144.032	133.084	-19,1%	-7,6%
Krapinsko-zagorska	185.446	149.906	142.432	-23,2%	-5,0%
Koprivničko-križevačka	139.834	130.461	124.467	-11,0%	-4,6%
Međimurska	111.752	121.386	118.426	+6,0%	-2,4%
Varaždinska	170.102	188.033	184.769	+8,6%	-1,8%
Brodsko-posavska	134.679	175.412	176.765	+31,2%	+0,8%
UKUPNO DESET ŽUPANIJA	1.550.084	1.706.250	1.594.137	+10,1%	-6,6%
POSTO OD HRVATSKE	41,0%	35,7%	35,9%	+17,3%	-7,3%

Izvor: Popisi stanovništva

COUNTY	1948	1991	2001	2001/1948	2001/1991
Požega-Slavonia	89.526	98.530	85.831	-4,1%	-12,9%
Vukovar-Srijem	152.017	231.241	204.768	+34,7%	-11,4%
Virovitica-Podravina	125.333	103.926	93.389	-25,5%	-10,1%
Osijek-Baranja	276.844	363.323	330.506	+19,4%	-9,1%
Bjelovar-Bilogora	164.551	144.032	133.084	-19,1%	-7,6%
Krapina-Zagorje	185.446	149.906	142.432	-23,2%	-5,0%
Koprivnica-Križevci	139.834	130.461	124.467	-11,0%	-4,6%
Međimurje	111.752	121.386	118.426	+6,0%	-2,4%
Varaždin	170.102	188.033	184.769	+8,6%	-1,8%
Slavonski Brod-Posavina	134.679	175.412	176.765	+31,2%	+0,8%
TEN COUNTY TOTAL	1.550.084	1.706.250	1.594.137	+10,1%	-6,6%
PERCENTAGE OF CROATIA	41,0%	35,7%	35,9%	+17,3%	-7,3%

Source: Population censuses

u zapadnom dijelu sjeverne Hrvatske proces depopulacije događa se postupno već od 1971. godine, a u istočnoj Hrvatskoj veoma naglo tek u najnovijem razdoblju, uglavnom zbog posljedica rata.

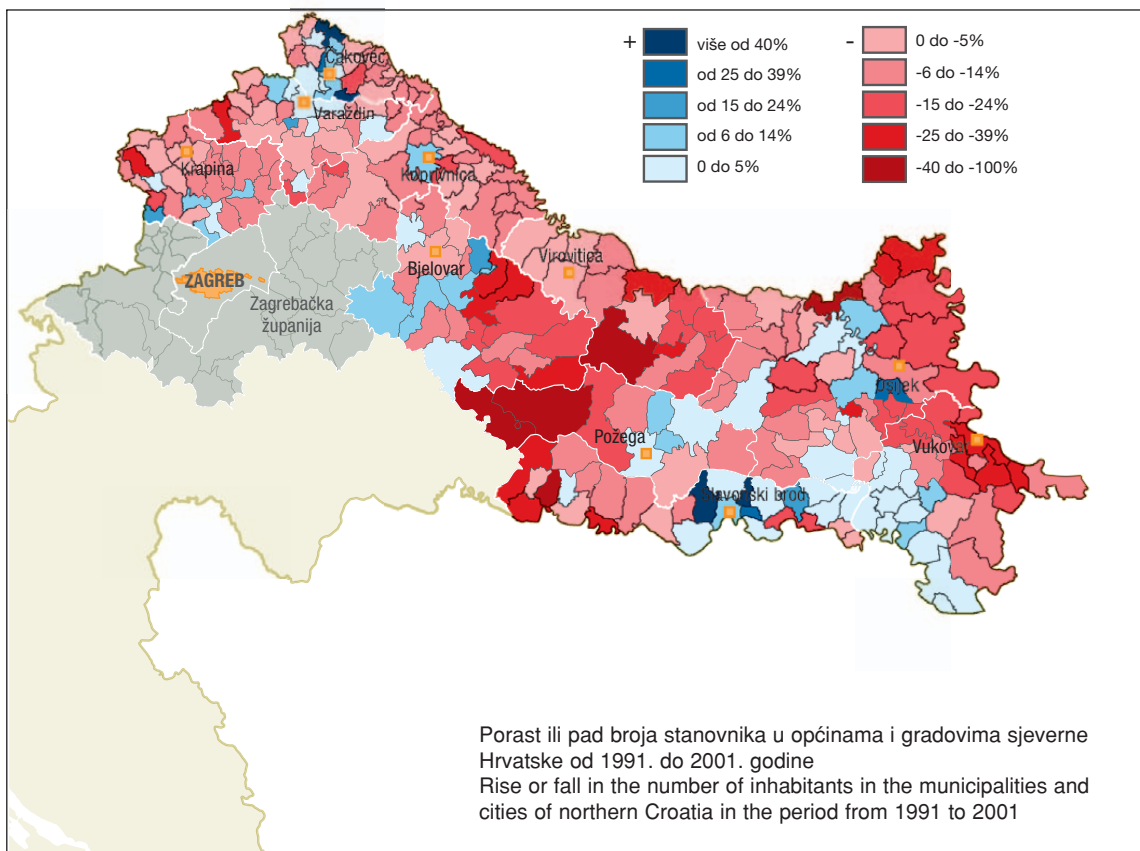
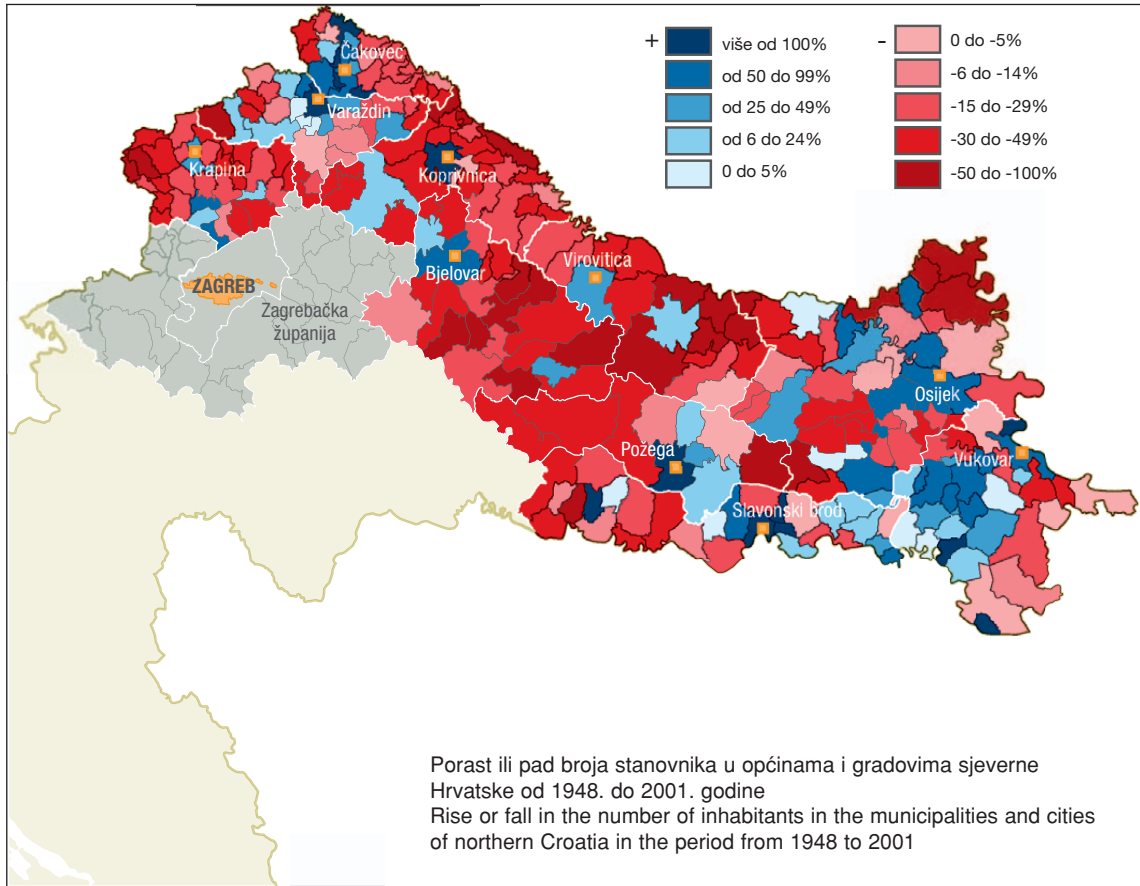
BROJ STANOVNIKA U DESET SJEVERNOHRVATSKIH ŽUPANIJA 1948., 1991. I 2001. GODINE

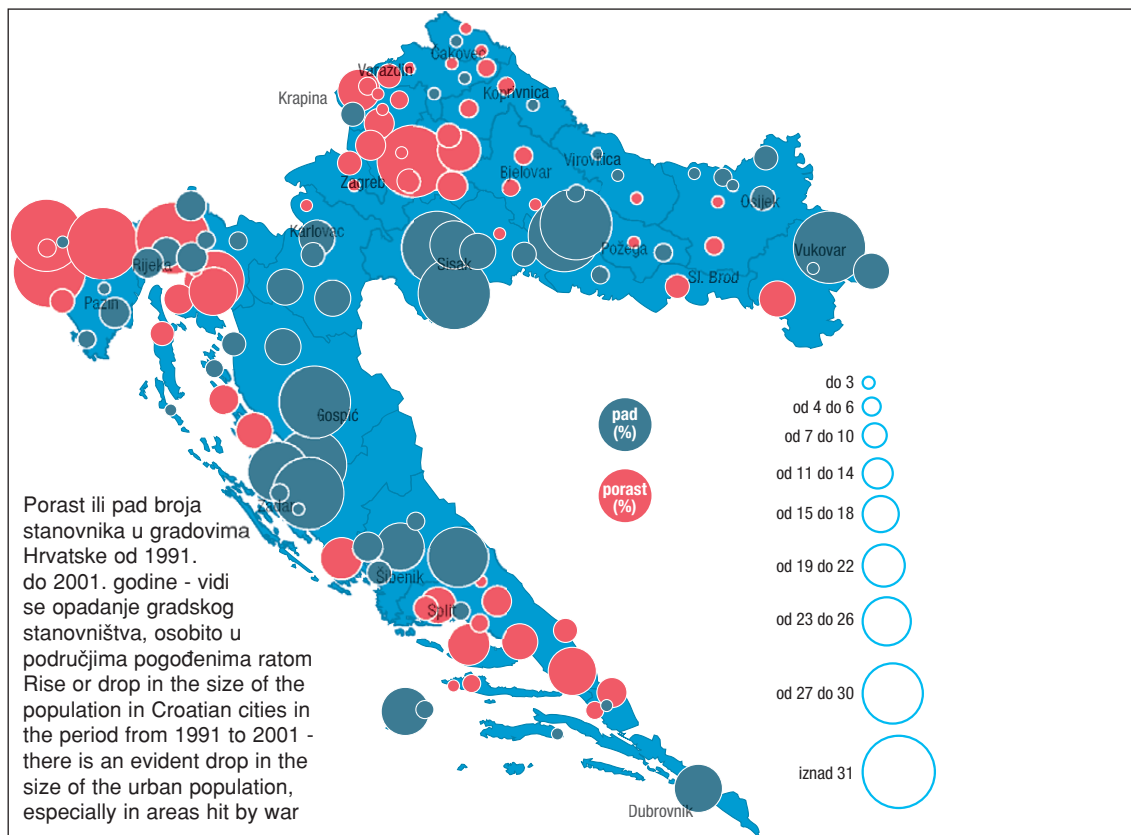
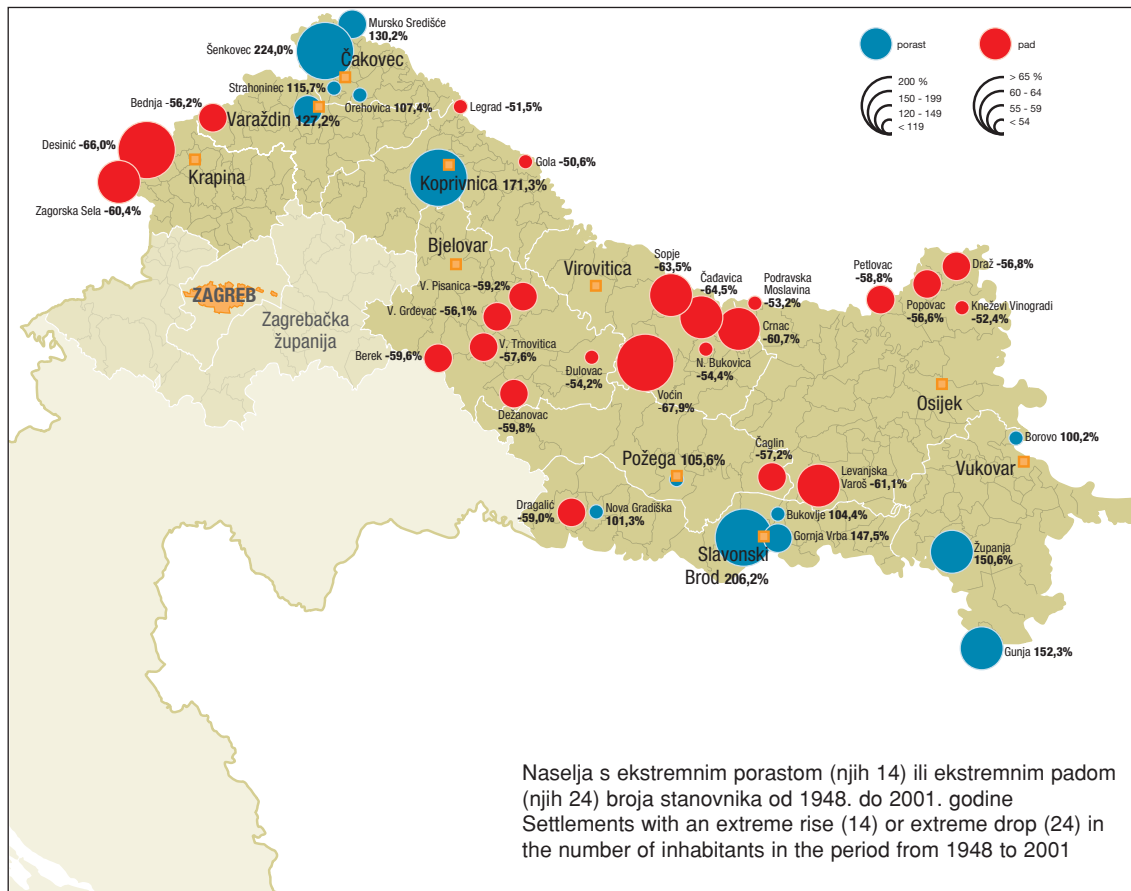
Ako se uzme u obzir cjelokupno razdoblje od 1948. do 2001. godine, onda najveći porast broja stanovnika ima Vukovarsko-srijemska županija, za oko 35%, zatim Brodsko-posavska

Croatia the process of depopulation has been developing gradually since 1971, and in eastern Croatia very abruptly and only in the latest period - predominantly as a result of the war.

THE NUMBER OF INHABITANTS IN THE TEN NORTHERN CROATIAN COUNTIES IN 1948, 1991 AND 2001

If the entire period from 1948 to 2001 is taken into consideration, then the greatest increase in the size of the population is in Vukovar-Srijem County - by close to 35%, followed by Slavonski Brod-Posavina County and Osi-

i Osječko-baranjska. Istodobno, najveće opadanje broja stanovnika ima Virovitičko-podravnska, Krapinsko-zagorska i Bjelovarsko-bilogorska županija. Međutim, u posljednjih deset godina najveći pad bilježe upravo istočno-hrvatske županije, a depopulacija je u zapadnom dijelu sjeverne Hrvatske znatno umjerenija. Ako analiziramo proces depopulacije po općinama i gradovima, onda je očita **diferencijacija između ruralnih te gradskih i pri-gradskih naselja**. Praktički sva ruralna naselja sve brže gube svoje stanovništvo, uz ubrzanje procesa senilizacije - i u zapadnom, središnjem i istočnom dijelu sjeverne Hrvatske. Depopulacija ruralnih naselja intenzivirana je osobito nakon 1991. godine. Čak 24 ruralne općine izgubile su više od 50% svojeg stanovništva u samo deset godina. Naselja s najvećim padom stanovništva raspoređena su na cijelom području sjeverne Hrvatske, što znači da je proces depopulacije zahvatio sva seoska naselja.

U cijelom području karakterističan je **monocentrični razvoj regionalnih i nekih lokalnih urbanih središta**. U gotovo svim gradovima, pa i u dijelu prigradskih naselja, od 1948. do 2001. broj stanovnika znatno je porastao. U 14 takvih naselja porast je veći od 100%, a kod nekih i više od dva puta. Primjerice, Slavonski Brod je porastao za oko 206%, Koprivnica za više od 170%, Varaždin za gotovo 130% itd., a neka prigradska naselja bilježe još veće poraste. Međutim, od 1991. godine do danas situacija se bitno izmijenila pa su procesi depopulacije zahvatili i velik dio gradskih naselja. Tako, primjerice, pad broja stanovnika bilježe i Krapina, Đurđevac, Daruvar, Bjelovar, Grubišno Polje, Virovitica, Slatina, Pakrac, Beli Manastir, čak i Osijek, Ilok, Vinkovci, Vukovar i drugi.

At the same time the greatest drop in the size of the population is in Virovitica-Podravina County, Krapina-Zagorje County and in Bjelovar-Bilogora County. The greatest drop over the past ten years, however, has been recorded in the eastern Croatian counties, while depopulation in the western part of northern Croatia is significantly more moderate. If we analyse the process of depopulation by municipalities and cities, then **the differentiation between rural and urban/suburban settlements** is evident. Practically all rural settlements are losing population at an increasing rate, with a quickening of the process of senility - in the western, central and eastern part of northern Croatia. The depopulation of rural settlements intensified especially after 1991. As many as 24 rural municipalities lost over 50% of their populations in only ten years. The settlements with the greatest fall in the size of the population are distributed across the entire area of northern Croatia, which means that the process of depopulation has encompassed all rural settlements.

A **monocentric development of regional and some local urban centres** is characteristic of the entire region. The number of inhabitants has grown significantly from 1948 to 2001 in almost all cities, and in a part of the suburban settlements. In 14 such settlements the growth is in excess of 100%, and in some it has more than doubled. Slavonski Brod, for example, has grown by about 206%, Koprivnica for more than 170%, Varaždin by almost 130%, etc., and some suburban settlements have recorded even greater growth. From 1991 to the present, however, the situation has changed significantly, and the processes of depopulation have also spread to a good part of the urban settlements. A drop in the size of the population has been recorded, for example, in Krapina, Đurđevac, Daruvar, Bjelovar, Grubišno polje, Virovitica, Slatina, Pakrac, Beli Manastir, and even Osijek, Ilok, Vinkovci, Vukovar and others.

ZAKLJUČCI

1. Cijeli geografski prostor sjeverne Hrvatske od 1948. do 2001. godine zahvatio je proces depopulacije. Opadanje broja stanovnika osobito se intenziviralo od 1981. godine, s tendencijom ubrzanja. Usprkos iscrpljivanju najvećeg dijela mladeg stanovništva, proces depopulacije se nastavlja, pa je u velikom dijelu hrvatskog međuriječja već nastupila **faza demografskog izumiranja**.

2. **Glavni faktori** koji su utjecali na intenziviranje procesa depopulacije su: a) emigracijska kretanja, uglavnom u Zagreb i inozemstvo, b) kontinuirano se smanjuje prirodni priraštaj, a od 1993. do danas mortalitet je uglavnom viši od nataliteta, pa je cijela regija u posttranzicijskoj demografskoj fazi, c) demografski i gospodarski gubici u Domovinskom ratu znatno su ubrzali procese depopulacije, osobito u hrvatskom Podunavlju i Posavini.

3. Procesi depopulacije imaju negativne demografske i gospodarske posljedice u 10 županija sjeverne Hrvatske. Bitno se mijenja starosna struktura stanovništva, uz smanjenje radnoga kontingenta stanovništva, a sve brže povećanje udjela stanovništva starijeg od 65 godina. To usporava i gospodarski razvoj. Produbljuju se razlike u naseljenosti i razvijenosti između ruralnog i urbanog prostora. Koncentracija ljudi, znanja i kapitala jedino u regionalna i neka lokalna urbana središta oslabljuje željene tendencije policentričnog razvoja. Stoga se sve neučinkovitije koriste mogućnosti gospodarskog razvoja ruralnih područja. U seoskim naseljima javljaju se siromaštvo i socijalni problemi, osobito zbog naglog povećanja staračkih kućanstava.

4. Hrvatskoj očito nedostaje kontinuirana i učinkovita **nova demografska politika** kojom bi se zaustavio ili bar ublažio trend smanjiva-

CONCLUSIONS

1. In the period from 1948 to 2001 the entire geographic area of northern Croatia has been affected by the process of depopulation. The drop in the number of inhabitants intensified especially after 1981, with a tendency to increase in intensity. Despite the depletion of the greatest part of the younger population, the process of depopulation continues, so that the **phase of demographic extinction** has already started in a good part of the Croatian interfluvial region.

2. The **chief factors** that influenced an intensification in the process of depopulation are: a) Emigration trends - mostly to Zagreb and abroad, b) There is a continual drop in natural growth, and from 1993 to the present mortality is generally greater than natality, so that the entire region finds itself in the post-transition demographic phase, c) Demographic and economic losses in the Homeland War significantly quickened the process of depopulation, especially in the Hrvatsko Podunavlje and Posavina regions.

3. The processes of depopulation have **negative demographic and economic consequences** in the 10 counties of northern Croatia. There is a significant change in the age structure of the population, with a reduction in the labour-active contingent of the population, and the ever quicker increase in the share of the over-65 population. This also slows economic development. The differences in population density between rural and urban areas are widened. The concentration of people, knowledge and capital only in a single regional and some local urban centres weakens the desired tendency to a polycentric development. The opportunities for the economic development of rural areas are, therefore, being used with increasing inefficiency. Poverty and social problems are appearing in rural settlements, especially as a result of a sharp rise in the number of elderly households.

4. Croatia evidently lacks a continuous and effective **new demographic policy**, which would stop or at least slow the trend of reduced

nja nataliteta, posebice u ruralnim naseljima. Tu politiku mora pratiti i odgovarajuće planiranje gospodarskog razvoja, uz forsiranje napretka u ruralnim područjima, odnosno valja odlučnije provoditi politiku policentričnog razvoja. Prema sadašnjim tendencijama gospodarskog razvoja Hrvatske te zbog neučinkovitosti demografske politike očito je da će se procesi depopulacije u sjevernoj Hrvatskoj nastaviti i dalje. Osim u ruralnim naseljima, oni se sve više šire i na gradove čiji se broj stanovnika također počeo smanjivati.

IZVORI I LITERATURA

1. Popisi stanovništva od 1948. do 2001. godine, Hrvatski državni zavod za statistiku, Zagreb.
2. Alica Wertheimer-Baletić: Stanovništvo i razvoj, Zagreb, 1999.
3. Jakov Gelo, Anđelko Akrap, Ivan Čipin: Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske, Zagreb, 2005.
4. Alica Wertheimer-Baletić: Demografija, Zagreb, 1982.
5. Alica Wertheimer-Baletić: Posttranzicijska etapa u razvoju stanovništva (opća i metodološka razmatranja), Ekonomski pregled 7-8, Zagreb, 1992.
6. Mladen Friganović: Demogeografija, Zagreb, 1987.
7. Mladen Friganović, Dražen Živić: Regionalne različitosti i problemi kretanja stanovništva Hrvatske 1948. - 1991., Geografski glasnik 56, Zagreb, 1994.
8. Ivo Nejašmić: Depopulacija u Hrvatskoj, Zagreb, 1991.
9. Jakov Gelo: Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1991. godine, Zagreb, 1987.
10. Jakov Gelo: Kretanje broja rezidencijalnog (boravećeg) stanovništva u Hrvatskoj u 20. stoljeću, Društvena istraživanja 72-73, Zagreb, 2004.
11. Anđelko Akrap: Migracija Hrvata u posljednjem desetljeću 20. stoljeća, Hrvatska dijaspora u Crkvi i domovini - zbornik, Frankfurt, 2003.
12. Dragutin Feletar, Hrvoje Petrić: Povijest i zemljopis Hrvatske, Zagreb, 2006.

nality, especially in rural settlements. Here policy must follow and appropriately plan economic development, pushing for progress in rural areas, i.e. there should be a more determined implementation of the policy of polycentric development. Based on the current tendencies in the economic development of Croatia, and as a result of the ineffectiveness of the demographic policy, it is evident that the processes of depopulation in northern Croatia will continue. Besides in rural settlements they are increasingly spreading to cities, where the size of the population has also began to drop.

SOURCES AND BIBLIOGRAPHY

1. Population censuses from 1948 to 2001, Croatian Central Bureau of Statistics. Zagreb
2. Alica Wertheimer-Baletić: Population and Development, Zagreb, 1999
3. Jakov Gelo, Anđelko Akrap, Ivan Čipin: Fundamental Characteristics of the Demographic Development of Croatia, Zagreb, 2005
4. Alica Wertheimer-Baletić: Demographics, Zagreb, 1982
5. Alica Wertheimer-Baletić: The Post-Transition Stage in the Development of the Population (General and Methodological Analysis), The Economic Review/ Ekonomski pregled 7-8, Zagreb, 1992
6. Mladen Friganović: Demogeography, Zagreb, 1987
7. Mladen Friganović, Dražen Živić: Regional Differences and the Issue of the Croatian Population Migration from 1948-1991, The Geographic Herald/Geografski glasnik 56, Zagreb, 1994
8. Ivo Nejašmić: Depopulation in Croatia, Zagreb, 1991
9. Jakov Gelo: Demographic Changes in Croatia from 1780 to 1991, Zagreb, 1987
10. Jakov Gelo: Trends in the Size of the Residential (Domicile) Population in Croatia in the 20th Century, Social Studies/Društvena istraživanja 72-73, Zagreb, 2004
11. Anđelko Akrap: The Migration of Croatians in the Last Decade of the 20th Century, The Croatian Diaspora in the Church and the Homeland - Anthology, Frankfurt, 2003
12. Dragutin Feletar, Hrvoje Petrić: The History and Geography of Croatia, Zagreb, 2006